

ZA DUBLJU LITURGIJSKU OBNOVU

MARTIN KIRIGIN

Ćokovac -TKON

UDK 264,0

Pregledni članak

U povijesti će našeg naroda ovo stoljeće, koje ide svome skorom kraju, ostati zabilježeno kao posebno teško i mukotrpno. Svega je naš narod doživio, ali nikada ovako tri strašna rata, jedan nakon "odmora" za drugim, svaki sve teži i strašniji. Već pune tri godine imamo nebrojeno naših poginulih, mučenih, zlostavljanih, ranjenih, izgladnjelih, zastrašenih i ucviljenih ljudi i žena, a osobito nedužne djece.

1. *Glas vremena - glas Boga*

Kao kršćani u svemu ovome naziremo "Božje pohođenje", kako se naš narod zna izraziti za svaku veliku nepogodu. Vjerujemo da i za nas vrijede Božje riječi: "Ja znam svoje naume koje s vama namjeravam, naume mira, a ne nesreće: da vam dadnem budućnost i nadu" (Jr 29,11). Neposredno prije toga stoji Božjan riječ: "ja ću vas pohoditi te vam ispuniti dobro obećanje". Na ta se treba pripraviti i stoga u prvom redu zahvaljivati za sva božanska dobra što smo ih primili iz Očeve ruke. Krist nam je, posebno po zagovoru svoje i naše Majke Marije, kroz duga stoljeća udijelio toliko zemaljskih i nebeskih darova, da ne smijemo pasti u pretjeranu i beskorisnu tugu. Uza sve naše mane i kolebljivosti Isus neće dozvoliti da se ponašamo i osramotimo djelovanjem zbog kojega bi On nad nama zaplakao i prekorio

nas što nismo upoznali čas njegova pohoda. Znamo da se to dogodilo izabranome, njegovu narodu! (usp. Lk 19,44).

Sve će ratne strahote svršiti, sve naše rane pomalo zarasti pa nam najveća briga ima biti da narodna trpljenja na duši i tijelu urode što većim duhovnim plodom. Od pape se Pavla VI Crkva trudi i moli za novu "civilizaciju ljubavi", a sadašnji Papa toliko govori o "reevangelizaciji Europe" od njezina istoka do zapada. Na temelju svega pretrpljenoga mi još više trebamo čeznuti za duhovnom obnovom našeg dragog naroda. Bilo bi kobno kada se za nju ne bi s Božjom pomoći zauzeli zdušno i ustrajno.

Na sveopću duhovnu obnovu možemo gledati na razne načine. Mnogi su od nas uvjereni kako je poslije Drugog vatikanskog sabora po suvremenoj liturgijskoj obnovi "Crkva zaživjela u mnogim dušama" (R. Guardini). Takvima onda ne treba dokazivati da će i naša Crkva sve bujnije zaživjeti u mnogim hrvatskim dušama koliko se one otvore dubljem i svestranijem sakramentalnom strujanju Kristova otajstvenog tijela. Kao i naravno tijelo, Crkva je živa i djelotvorna koliko stanice toga Tijela prihvaćaju i "iskorištavaju" njezin, Kristov sakramentalni život. Bez toga liturgijskog suživljavanja pojedinaca s Kristom sve drugo redovito ostane na frazama i ne vodi ničemu, trajno dobrome. U najbolju ruku, ne podiže se sa zemaljske, prolazne razine.

Bog je stoga nadahnuo jednu mladu hrvatsku dušu, koja se sprema da se sva posveti njemu i njegovom kraljevstvu, te je iznesena misao kako bismo o 30. godišnjici saborske konstitucije o svetoj liturgiji potakli što više naših vjernika na korijenitiju liturgijsku obnovu Hrvata katolika, pa gdje god se oni nalazili. Ne znam sigurno, ali po svoj prilici nije poznato, kako je opat svih benediktinaca, Victor Dammertz, sada biskup u Augsburgu, pred desetak godina naš red uputio da molitvom i radom pokrenemo drugi, dublji liturgijski pokret.

2. Živimo od II. vatikanskog sabora

Biti katolik znači vremenski i prostorno se obazirati na najprostranije horizonte. Svako nam dijeljenje, a posebno crkveno i narodno, često zaogruto ružnim samoljubljem, uvijek škodi. Svi u Kristovoj Crkvi imamo svoju ulogu i svatko će pred Bogom i pred narodom odgovarati koliko se je za nju žrtvovao i molio. Papa Pio XII, koji nije bio od benediktinaca odgojen,

odnosno, prema njihovoj posebnosti posebno usmjeren, napisao je god. 1947. epohalnu encikliku "Mediator Dei". Njom je hijerarhijski vrh uzeo u svoje ruke svu dotadašnju liturgijsku obnovu zadnjih sto godina. Nепrestano ju je poticao sv. Pio X, ali tek je posije II svjetskog rata počelo obilno klijati i bujati sjemenje, desetljećima marljivo sijano u benediktinskim samostanima (osobito u Francuskoj i Njemačkoj) kako to Pio XII izričito ističe u spomenutoj enciklici.

Dopbrim dijelom imamo tome zahvaliti da je Duh Sveti uspio predobiti skoro sve saborske oce, osim četvorice, da su pristali te se odmah na samom početku liturgijske konstitucije "Sacrosantum concilium" istakne kako je Sabor naumio "sve više unaprijediti kršćanski život među vjernicima". Onda je lako prevladalo načelo što ga je u svome nastupu iznio zagrebački nadbiskup F. Šeper: "Mora se otkriti sve blago koje je skriveno u liturgiji, da bude širom otvoreno vjernicima i da ona hrani njihov duhovni život". Sve što je u toj temeljnoj konstituciji o svetoj liturgiji odlučeno o njoj samoj, a onda u ostalim konstitucijama, dekretima i izjavama u vezi s drugim područjima kršćanskoga života, zaista se polako provodi i donosi sve ljepše plodove na nebrojenim stablima Božjeg perivoja na zemlji. Stoga i ulazimo u novo tisućljeće puni nade i dobre volje.

Nije teško ustanoviti da su tu najuočljiviji plodovi baš liturgijske obnove kako ju je zamislio Duh Sveti preko II. vatikanskog sabora, svih odlika i poticaja što ih sadrži konstitucija "Sacrosantum concilium". Najmlađe generacije više se i ne sijećaju kako je bilo prije dvadeset ili trideset godina. Neka to pokažu dva primjera, nisu od najveće važnosti, ali kada su se ponavljali svakodnevno kroz pusta stoljeća, možemo misliti kakvo su duhovno raspoloženje stvarali i odražavali. Kanonički su korovi po katedralama, redovito i redovnički, u svojim cvrkvama većinom poslije podne molili Večernju, Kompletorij, Matutin i Laudes (Jutarnju) da sljedeće jutro izmole četiri dnevna Časa prije ili poslije konventualne, nakon što je svaki zasebno imao svoju "privatnu" misu. Ili: kaležnjake je u prvoj vodi morao oprati onaj koji je bio barem podđakon, iako je misnik "purificirao" kalež najprije vinom, pa vinom i vodom. Da kaležnjake opere č. sestra, trebalo je pitati dozvolu u Rimu, gdje se nakada nije baš lako dobivala.

3. Duh Sveti i dalje djeluje

Ima i vrlo kompetentnih ličnosti koje misle da je liturgijska obnova završena njezinom koncilskom konstitucijom. Kao da bi htjeli da se sve naše bogoslužje petrificira, kao što je bio slučaj od Tridentskoga do I. vatikanskog sabora. I zaista je poslije ovoga Sabora mnogo učinjeno, ali ipak - samo priznajemo! - u prvom redu i najviše ono što se odnosi na vanjštinu: misnik je uz zajednički oltar okrenut prema narodu, uvelike se kod mise odgovara jer je sve na živom narodnom jeziku itd. No Duh Sveti nije prestao, niti će ikada prestati, u svojoj Crkvi djelovati kao njeziana duša.

Dosta je navesti kako je bilo s uvađanjem živoga jezika u misi. Da se bilo tražilo da i misni kanon ne bude latinski Sabor sigurno ne bi bio pristao. Još je Ivan XXIII u pohodu jedne župske crkve u Rimu rekao u propovijedi kako jke Predslovlje toga dana vrlo bogato mislima, ali jer je latinski, on će ga propovijedajući prevesti i protumačiti. Onda su kompetentni u Rimu sve više popuštali. Za to je najviše zaslužan papa Pavao VI, koji je preko "Vijeća za provedbu konstitucije o liturgiji" (s predsjednikom kard. Lercarom i tajnikom Buogninijem) zaista izveo pravu liturgijsku reformu. Bilo je i tu: dva koraka naprijed pa barem jedan natrag, što se najbolje vidjelo kad je nanovo ustanovljena Kongregacija za bogoslužje, koja zapravo još nije dobila svoje pravo ime. Pridružena je sakramentima, s njima dijeli ime kao da su sakramenti i bogoslužje dvije različite stvari.

Na poticaj je Duha Svetoga razvoj išao dalje. Opet konkretan primjer: po starom su Crkvenom zakoniku, po cijelom svijetu, bez dozvole pokrajinskog ordinarija, smjeli ispovijedati samo kardinali, a novi je CK dao tu ovlast svakom svećeniku koji to pravo ima u svojoj biskupiji. No razvoj ide dalje, a najteže je išlo s Obrednikom. Čl. 79. saborske konstitucije o liturgiji je odredio: "*Neka se providi da neke blagoslovine mogu dijeliti i svjetovni vjernici s potrebnim svojstvima, bar u posebnim prilikama i prema sudu Ordinarija*". Nova knjiga "*Blagoslovi*" (lat. izd. 1984; hrv. 1987) odmah na početku donosi dvadesetaak blagoslova što ih smije obaviti svaki vjernik(ca) bez ičije dozvole, a uz to je svećeniku preporučeno da ih u to uputi i bude im pri ruci. Sasvim je pravilno određeno, da obredni blagoslov jela, jedne kuće, osobe i sl. obavi svećenik, ako je prisutan. To znači, ako je prisutan u toj kući, a ne općenito u župi, kako je tumačio jedan naš župnik. Teško da bi i većina saborskih otaca bila pristala da se briše u čl. 89. ono spominjanje Ordinarija. Svi se moramo još puno učiti i uvijek biti otvoreni za *znakove vremena* i još više za poticaje Duha Svetoga.

Tko se daje odgojiti i voditi od svete liturgije - koju, dakako, odobravaju i nadziru Papa i biskupi - taj će biti pravilno raspoložen da evađeoski shvaća i djeluje na svim područjima crkvenog života. Spomenimo npr. za nas tako bolno pitanje ekumenizma. Crkva u Hrvata zaista čini što može ali bi više i lakše uspjela kada bi se kod nas po mogućnosti oživio molitveni Apostolat sv. Ćirila i Metoda, za koji mi je, valjda smijem to reći - kard. Šeper u Rimu malo prije svoje smrti preporučio neka to širim, jer i on još uvijek moli 1 Očenaš od kada se je kao đak upisao u taj Apostolat. Tko bude tako odgojen i usmjeren, lako će uvidjeti, da bi u zadnjem retku predzadnje strofe himna na blagdan sv. Andrije mjesto *podložene* bolje stajalo *poslušne*. Istina, i izvornik ima *subditos*, jer je sastavljen kada se u Rimu mislilo kao što se mislilo do pape Ivana XXIII.

4. Sve više i sve bolje!

Vrlo naprednih liturgijskih zahvata, hijerarhijom (u koju običan svećenik ne spada) određenih i predloženih ima na desetke, ali se teško i sporo, a nerijetko i samovoljno, prenose u život. Stoga nam je neobično potrebna dublja i djelotvornija liturgijska obnova. U tu su se svrhu 4. prosinca, točno na 30. godišnjicu liturgijske konstitucije, sastali na Ćokovcu ljubitelji liturgije i raspravljali o petnaestak posve praktičnih pitanja našega bogoslužja. Sadržaj je tih "poticaja" mnogima već poznat, a sada ih pod vodstvom naših biskupa treba provesti u svaku vjersku zajednicu, bilo koje vrste, usmjerenja i naziva.

Na što djelotvornije zauzimanje svih, bez iznimke, nas Hrvate potiče i činjenica da smo, barem na našem priobalju i otocima, imali predaju kao malo gdje po svijetu. Posvuda liturgijski izobraženi svećenici, redovnici(ce) i obični vjernici nastoje da "prolaz Duha Svetoga kroz njegovu Crkvu - kako je suvremenu liturgijsku obnovu nazvao Pio XII i ponovio Sabor (Konst. SC 43) - obuhvati, prožme i duhovno oplodi njegovo polje. Mnogi su morali početi skoro od prvih početaka, jer malo se je gdje svake nedjelje i svetkovine pjevala liturgijska Večernja na živom jeziku kao što je bio slučaj kod nas. Slično bi se moglo reći i o nedjeljnoj župskoj misi koja je i odraslim muškarcima, barem po selima, značila središte dana i tjedna. Nije se uvijek slavilo i pjevalo tako proživljeno i obogaćeno kako se drugdje sve više uspeva, ali treba računati da nismo imali svoga Romana Guardinija, ni Piusa

Parscha. Učinio je mnogo sluga Božji dr. Ivan Merz i posije njega neki drugi, ali smo svi skupa u priličnom zaostatku. Dosta se sjetiti da još nemamo, baš ni jednog jedinog stalnog đakona, čija je obnovljena služba tako važna za liturgijsko, karitativno, vjeronaučno i drugo djelovanje, osobito po gradovima.

Uz našu dičnu predaju treba istaknuti da smo sve liturgijske obnovljene knjige dobili u prijevodu i ruhu, za koje nas i strani hvale. Ali ništa nije učinjeno da te knjige budu obogaćene i barem nekim prvinama našega narodnog genija i zatim, u koliko spadaju na sve vjernike, uđu u sve naše, često siromašne slojeve. Tu se s obzirom na cijenu misli na *Nedjeljni misal*, a drugdje je vrlo raširen i svagdašniji. No uz jeftine tekstove treba misliti na njihovo tumačenje po raznim kružocima, zajednicama i osobito obiteljima. U tome bi nam naša revija mogla mnogo pomoći. Zamislio ju je i dugo vodio nezaboravni fra Jure Radić, od kojega je skoro "za nevolju" prešla na gremij u kojemu je on predavao punih osamdeset semestara. Zaludu se tužiti da ona sada većinom tapka po utabanom tlu. Svaki bi je liturg imao smatrati svojom, nju primati i po mogućnosti se u njoj javljati. Stoga će ona donijeti barem par članaka koji će obrazložiti i promicati na Skupu prihvaćene poticaje.

Gajimo stalnu nadu da će Liturgijsko vijeće HBK zaključke skupa, koji je održan znanjem i blagoslovom kardinala Franje Kuharića i ostalih naših biskupa, promicati svim raspoloživim ljudima i sredstvima, sve što razmotri i prihvati kao nešto kod nas provedivo. Imamo, hvala Bogu, dosta sposobnih ljudi koji vode brigu o našem političkom, kulturnom i gospodarskom napretku. Bog neće dati da nam uzmanjka ni onih koji su, po Božjoj volji i vrućoj želji vjernoga nam naroda, pozvani da se brinu za duhovne vrednote povjerenih im vjernika. U toj će molitvi i radu uspjeti koliko budu računali da je liturgijska obnova temelj i kvasac sve duhovne obnove našega ispaćenoga naroda

NEKE OZNAKE SVETE LITURGIJE

MARTIN KIRIGIN
Ćokovac -TKON

UDK 264,01
Stručni članak

Ovidije je zapisao: "Ignoti nulla cupido - što ne poznamo, za tim ne čeznemo!" Što vrijedi za najraznovrsnije grane ljudske spoznaje odlučuje i o vrednovanju svetog bogoslužja. Tu nitko od njenih djelatnika ne bi smio biti ignorant, neznalica, jer bi time pokazao da malo čezne za svojim Bogom ovdje i u vječnosti. Usto bi bilo koji liturg trebao svoj način shvaćanja (Formam mentis), i prema njoj svoju kakvoću i količinu pridobivanja liturgijskih vrednota, uskladiti s davno poznatim načelom: "Quidquid recipitur per modum recipientis recipitur - sve se shvaća prema načinu (i mjeri) ne onoga tko daje već onoga koji prima". Crkva nam u liturgiji daje neizmjereno mnogo, ali se tim obogati koliko tko može i hoće naučiti, od nje preuzeti.

Kada se govori o svestranijoj i dubljoj liturgijskoj obnovi - tom pratnjom prijeko nam potrebne duhovne obnove našega teško ispaćenoga naroda - onda je od temeljne važnosti da svetu liturgiju nastojimo što bolje shvatiti te njome sebe i povjerene nam trajno oblikovati. Svoj val umne dužine želimo prilagoditi nadahnućima i poticajima Duha Svetoga koji naše sveto bogoslužje prožima i čini djelotvornim. Pod tim se vidikom ovdje kanimo osvrnuti na glavne oznake koje koliko toliko obuhvaćaju i prosvijetljaju blago što su ga nebo i zemlja utkali u našu božansku liturgiju. Najbolje joj pristaje u naslovu istaknutim pridjev i sljedeće oznake upravo žele opravdati, te barem malo razraditi značenje njezine svetosti.

1. *Tajnovitost* - Liturgija je bogoslužje naše Crkve, a Crkva nam je misterij, kako ističe i iznosi 1. poglavlje saborske konstitucije o Crkvi "Lumen gentium". Površno bi bilo kod toga prepuštati se nekom dalekom nam i maglovitom misticizmu. Naš Rudolf Brajčić s nekim drugim teolozi- ma tvrdi da je za Crkvu bolje reći kako je ona otajstveno Tijelo Kristovo nego da je Božji narod, što je bila i starozavjetna "eklezija". Sigurno je prekratka, ali je bez sumnje najjednostavnija definicija Crkve: ona je otajstveno Tijelo Kristovo, ona je sami Krist (usp. Kol 1,14). Tijelo otajstveno i ujedno stvarno, jer u sebi posjeduje Bogočovječji život.

Kroz dva tisućljeća su nastala velika crkvena djela i uspjesi na karitativnom, kulturnom i socijalnom polju, ali to su područja u koja po pravu i dužnosti ulaze razne svijetovne udruge, i tu mogu Crkvu uvelike nadmašiti. Crkva će se tome uvijek radovati i nikako se neće smatrati siromašnjom, jer je sva njezina ljepota iznutra (usp. Ps 44,14 Vulg) i to ljepota u smislu grčke

kalogatije, dakle i dobrote, a i svetosti. Drugi je Vatikanski sabor odmah na početku istaknuo: "Doista liturgija, kojom se osobito u božanskoj euharistijskoj žrtvi "vrši djelo našeg otkupljenja", najviše pridonosi tome da vjernici svojim životom izražavaju te drugima otkrivaju otajstvo Krista i istinsku narav prave Crkve" (Konst. SC 2).

U shvaćanju nam te datosti mogu pomoći dva biblijska navoda. Već po svojoj naravi "u Bogu živimo, mičemo se i jesmo" (Dj 17, 28); a vrhunsko i ravno s Kristom-Glavom tvorimo jednu otajstvenu osobu, s njime smo ne samo jedno (grčki: hen) već Jedan (heis) kako kaže sv. Pavao (v. i razmotri Ko 13,15 i Kor 10,15 -17). Prema tome liturgiju definiramo u bitnoj vezi s najtočnijim poimanjem Crkve: Crkva je otajstveno Tijelo Kristovo, a liturgija je nutarnji život toga Tijela.

Kaže nam to i vrhunski zaključak euharistijske žrtve: Oca u Duhu Svetomu slavimo po Kristu (jedinom Posredniku), s Kristom (svojim Bratom ili Zaručnikom) i u Kristu (Glavi kojoj smo mi udovi). Božansko će blago, sakriveno u svetoj liturgiji i ponajpače u njezinoj euharistiji, upoznati i zavoljeti onaj tko s Božjom pomoći nastoji što više prodrijeti u njezinu tajnovitost. Po toj je oznaci skroz naskroz sakramentalna, znači odijeljena od svega što je profano (svijetovno). Sama u sebi obuhvaća i nama posreduje Kristovu puninu (usp. Iv 1,16). Apostol narodâ na Bogočovještvo utjelovljene Očeve Riječi ovako gleda: "Svidjelo se Bogu u njemu (Kristu) nastaniti svu Puninu i po njemu - uspostavivši mir krvlju križa njegova - izmiriti sa sobom sve, bilo na zemlji, bilo na nebesima" (Kol 1,19 - 20).

Ta se pomirna Krv križa svakog dana na nebrojenim oltarima za nas tajanstveno izljuje i po nama cijelim svijetom. Otkupljeni smo i posvećeni "tajnom vjere" koja sav sadržaj otkupljenja i posvećenja sakramentalno prenosi u ljudska srca. Posve je razumljivo da nas sve što je u vezi s Bogom a posebno sveto Bogo-služje ispunja Augustinovim zanosom, strahopoštovanjem (in horesco) i divljenjem (et inardesco). No treba izmoliti i iskupati svu dubinu tih "in". Ako je svakom kršćaninu sramota u tome biti neznanica-ignorant, za ozbiljnog je liturgijskog sudionika u svetom bogoslužju (a to možemo biti svi vjernici) neoprostiv i možda sudbonosi manjak. U nebu neće biti žaljenja, ali ćemo zacijelo u zadnjem pogledu na sav svoj život uvidjeti koliko smo zanemarili iskopavanje otajstvenog blaga naše svete liturgije. Ili smo čak njezino zlato cijenili manje vrijednim od površnog ogledalca.

2. Znakovitost - Sve što vidljivo postoji, slika (ikona) je nevidljivog Stvoritelja. Čitavi veliki (makrokozmos) i mali svijet (mikrokozmos) odraz su Božje istine, dobrote i ljepote. Bilo je onih koji su pretjerivali, ali se

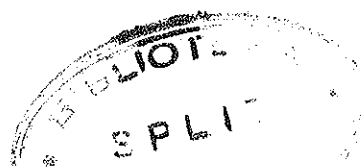

može i ispravno shvatiti da su sve stvari na neki način zapravo vidljiva slika njihova nutarnjeg života i bića. Stoga je starozavjetna Biblija puna antropomorfizama, slika i izričaja o Bogu kao da On ima ljudsku narav i naše čovječje tijelo. Dosta je spomenuti na stotine puta navedenu "Božju ruku" u smislu božanske prisutnosti, moći, djelujuće besjede, obrane, kazne, posvećenja, povjerenja, odanosti, poruke i izručenja.

I o Isusu se može najdublje reći da je "slika Boga nevidljivoga" (Kol 1, 15). Prema tome su i sva njegova čudesa u prvom redu znamenja, kako je izričito rečeno za njegovo prvo čudo (usp. Iv 2, 11). A i sam Ivanov naziv za Krista, da je Božja Riječ zapravo znači nekako isto što i slika (ikona) Boga "koji prebiva u svijetlu nedostupnu, koga nitko od ljudi ne vidje niti ga može vidjeti" (1 Tim 6,16). Utjelovljeni Bog svoju moć očituje raznim čudesima-znakovima. Već je stari mudrac molio: "Obnovi znake i ponovi čudesa, proslavi ruku i desnicu svoju!" (Sir 36,5). Na temelju toga Crkva na čelu s Hrabanom Maurom često pjeva Duhu Svetomu: "Ti prste desne Očeve", jer Bog svojim "prstom" (zapravo Duhom Svetim, usp. Mt 12, 28; Lk 12, 20) izvodi najfinija naravna i osobito nadnaravna remek-djela.

Ako je liturgijska obnova "prolaz Duha Svetoga kroz njegovu Crkvu" (Pio XII god. 1956. i Konst. SC 43), onda je i čitava liturgija djelo Duha Svetoga. Valjda se smije reći poslije njegova djelovanja kod utjelovljenja Božje Riječi sveta je liturgija najveće djelo Duha Svetoga. A zapravo i jest liturgija nastavak i primjena Kristova utjelovljenja i otkupljenja. Dakle, sam Duh Sveti djeluje pomoću i preko liturgijskih znakova. On svoju moć, svoju tajnovitost pokriva i ujedno na neki način otkriva znakovitošću svete liturgije. Liturgijski znakovi nisu konvencionalne naravi, kao npr. vjenčani prsten supruzima ili zastava pripadnicima određene države. O posvećenom kruhu sv. Toma pjeva da je "živi kruh što život daje". A kada se uzme I. euharistijska molitva, o našoj žrtvi čujemo da je "žrtva čista, žrtva sveta, žrtva savršena, sveti kruh života i kalež vječnoga spasenja".

Sve što je Božje mi spoznajemo po načinu i mjeri kako je to bilo nadahnutim piscima moguće izraziti ljudskim riječima, slikama i znakovima. Židovi se čak nisu usuđivali ni ponavljati Božje ime koje je Bog sam sebi dao (usp. Izl 3, 14 - 15). Zamjenjivali su ga s "Adonaj", a kasnije je Jahve iskričljivo s Jehova. Stoga se može općenito reći kako je od presudne važnosti da uvijek budemo što svijesniji znakovitosti dotičnih liturgijskih obreda i znakova. Vrijedi to ne samo za liturgiju na zemlji nego i za nebesko bogoslužje. Sveti Ivan o njemu piše što je vidio: "Prijestolje stajaše na nebu, i na prijestolje Netko sjede. Taj što sjede bijaše nalik na jaspis i sard. A uokolo prijestolja duga, slična smaragdu" (Otk 4,2-3). Uz te retke B. Duda

dodaje: "Opis je vrlo živopisan, nadahnut je likama SZ-a i istočnjačkim predodžbama, posebno liturgijom".

3. *Istinitost* - Ova nam oznaka može predočiti i neprestano nas posjećati da u kršćanskom bogoslužju nije, dotično ne smije biti ništa samo izvanjsko i površno, a pogotovo ne što je patvoreno i posvijetovnjačeno. Sakramentalnim znakovima i obredima kao takvima pridavati im kakvu urođenu moć, značilo bi magiju. Na njih pak gledati i njima se služiti bez vjerskoga predznanja i raspoloženja, bez barem kakvoga života po vjeri, brzo bi svakoga zavelo u odvratno licemjerje i od Isusa osuđivani farizeizam.

Gospodin je već u Starom zavjetu tražio: "Daj mi, sine moj, srce svoje!" (Izr 23, 26). U tom je pogledu značajno kako je Božji zastupnik Samuel izabrao Davidaza veliku ulogu koju je taj odigrao u povijesti Izraela, što s proteže i u Novi zavjet. Prorok je odbio pomazati sedam Jišajevih sinova redom, jer mu je Gospodin rekao: "Ne gledaj na njegovu vanjštinu ni na njegov viskoki stas. Bog ne gleda kao što gleda čovjek: čovjek gleda na oči, a Jahve gleda što je u srcu" (1 Sam 16,7). Zbog toga i najljepše izvedeni liturgijski čini, ako nisu "istiniti", ako ne odgovaraju svojem svetom sadržaju i nisu posvijedočeni životom, mogu biti puka parada, gluma, čak i svtogrđe. Kada su ovo posljednje, sakramentalni znak ni tada ne gubi svoju svetost i učinkovitost za onoga tko je nje vrijedan, ali je na osudu svakome tko ih nedostojno izvodi ili prima (usp. 1 Kor 11, 29). Apostol dodaje: "Zato su među vama mnogi nejaki i nemoćni, i spavaju mnogo. Jer kad bismo sami sebe sudili, ne bismo bili osuđeni. A kad nas sudi Gospodin, odgaja nas, da ne budemo sa svijetom osuđeni". Vrijedi za svakoga.

Kada vjerom gledamo na svoj život i život drugih, ako smo sebi barem pred Bogom iskreni, svatko se može zgroziti kako mu sveti sakramenti i uopće liturgija ne znači i ne pruža sve ono što ona u sebi istinski sadrži. C. Vagaggini, kojega je A. Bugnini nazvao "teologom liturgijske obnove", blago piše: *Ponešto zbunjuje nehaj tolikih katolika kada im Crkva pruža najjače sredstvo (carisma) kojim mogu kršćanskoj zajednici gajiti svoje bratstvo* (Messale e Messa 1, 128).

U novije doba s liturgijom rado pvezuju dvije evanđeoske datosti koje s njom tvore divan trolist ili bolje troplet. Prikazan je u kratkom a tako brementom opisu života prve kršćanske zajednice: Dj 2,42-47. Kod njih je, dakle, uz liturgiju prevladavalo zajedništvo (communio, koinonia) i služenje (ministratio, diakonia). I suvremena će liturgijska obnova uspjeti koliko članovi bilo koje naravne ili duhovne zajednice u svome svagdanjem životu ostvaruju liturgiju-koinoniu-diakoniu. Nikada i nigdje neće biti previše tražiti, naglašavati i svijedočiti za tu bitnu prisnost našega bogoslužja. Pazimo da se i to ne izrodi u *sebeslužje!*

Slobodno se može reći da je u pogledu prisnosti suvremena liturgijska reforma posebno zahtijevna, a i dosta uspješna. Uzmimo što joj sve znači istinitost vremena. Prije su i pobožne duše, spriječene ujutro znale, znale navečer kasno (a to su i morale!) moliti Prvi čas (Primu) s početnim versom himna: "Iam orto lucis sidere - Već sunce se porodilo" i svatko je mogao pogoditi da li to vrijedi za prošlo ili sutrašnje jutro. Još češće su mnogi redovito rano popodne "anticipirali" laudes (Jutarnju) slijedećega dana. A koliko ih je, osobito redovnicâ, časoslov molilo u jeziku što su ga razumjele malo ili nimalo. Slično bi se moglo reći o istinitosti i prisnosti liturgijskog prostora, izričaja i čina. Mlađi se ne sijećaju koliko je na oltarima bilo kita umjetnoga cvijeća, nerijetko punoga prašine. A još ima ljudi i stvari na koje valja primjeniti čl. 34. Konst. SC: "Nek obredi blistaju plemenitom jednostavnošću, nek u svojoj kratkoći budu jasni, nek izbjegavaju suvišna ponavljanja, nek budu prilagođeni shvaćanju vjernika i nek im redovito ne treba mnogo tumačenja". No ima misa kod kojih su vjernici prisiljeni uz glavnu propovijed čuti još 3-4 kraće i često ponavljane...

4. Učinkovitost - Zašto nam sveti obredi zanače neizmjereno mnogo? Kažu da je sv. Terezija Avilska bila spremna dati život za samo jednu od liturgijskih rubrika (propisa). Bit će da je to bilo u vezi s protestantizmom koji je prijetio da prijeđe i Pirineje, a pretjerano je naglašavao bogoslužje u duhu i istini, pa čak malo-pomalo napustio i neke sakramente. A mi katolici zaista vjerujemo da svi sakramenti izvode ono što znače i da njihovo značenje pretežno predočuju određene riječi. Stoga nije dosta izvesti bilo koji obredni čin, jer mu tek uz to izgovorena riječ daje svu učinkovitost. U sakramentologiji se to ističe Augustinovom tvrdnjom: "Accedit verbum et fit sacramentum - kada se pridruži riječ tada se izvodi sakrament". Tu riječ u svako sakramentu izriče sam Isus preko svoga službenika koji ne mora uvijek biti zaređen, tako je mladenci izriču jedan drugome kod vjenčanja.

Sakramenti su i sakramentali učinkoviti jer je u njima glavni djelatnik Isus, pravi Bogočovjek. "Njegovo čovještvo, u jedinstvu s osobom Riječi, bijaše sredstvo našega spasenja. Zato je u Kristu izvršeno potpuno pomilovanje našeg pomirenja i nama je pružena punina bogoštovlja" (Konst. SC 5). Poslao nam je apostole i njihove nasljednike da navješćuju djelo spasenja te ga "obavljaju žrtvom i sakramentima, oko čega se kreće sav liturgijski život" (čl. 6). Saborski oci još naglašavaju što se često zna smetnuti s uma: "Krist je u svojoj Crkvi uvijek prisutan, a osobito u liturgijskim činima. Prisutan je u misnoj žrtvi... Prisutan je svojom moći u sakramentima, pa kad netko krsti, sam Krist krsti... Prisutan je napokon kad Crkva moli i psalmira" (čl. 7).

Za produblјivanje je liturgijskog ֆivota od prijeće vaֆnosti uvijek više i bolje poznavati što sve znaće i sadržane bogoslužne stvari i izrićaji. Nikada dosta truda da uvidimo veliku mudrost i providnost Sina Boֆjega štoje za naše bogoslužje odredio sve zemaljske stvari: kruh, vino, vodu i ulje. Mnogo nam pomaֆe reći činjenica da je psiholog-teolog R. Guardini uz neveliku knjigu "Duh liturgije" (1. izd. god. 1918. i zatim u nebrojeno izdanja i prijevoda) izveo ništa manji utjecaj knjiֆicom "Sveti znakovi" (1. izd. god. 1922, prev. i na hrv.). Iz tih se i sličnih djela moֆe najbolje upoznati bogatstvo i učinkovitost naše liturgije.

Za upoznavanje "materije" i "forme" sakramenata i svih liturgijskih obreda treba bez prestanka proućavati, razmatrati i na sebe primjenjivati biblijske i liturgijske tekstove koje nam Crkva pruֆa. Crkva je "prasakrament", kako je doslovno ili opisno naziva II. vatikanski sabor (Konst. LG 1 i barem još desetak puta). "Crkva je svojom vjerom vjerno slušanom i navješćivanom u pobjednićku milost Boֆju u Isusu Kristu sakrament spasenja svijeta, jer ona pokazuje i dosadašnju onu milost i svijetu, kao eshatološki pobjednićku, koja nikada više neće otići iz toga svijeta i pokreće taj svijet neizbjeֆno prema ispunjenom kraljevstvu Boֆjem" (Teol. rječnik 499).

Još konkretnije s dva primjera. Krštenje nam govori i o vodi, u kojoj smo zaćeti i poćeli ֆivjeti, i koja nas pere i najbolje utaֆuje našu ֆeđ. Slično krsna voda ćini našoj duši. O presvetoj je euharistiji sv. Toma mnogo pisao a i pjevao, no, saֆimlje s ćetiri glagoljka ućinka da euharistija izvodi u duši slično što jelo i piće ćine tijelu. Ona nas: uzdrֆava (sustentat), jaća (auget), obnavlja (reparet) i razveseljuje (delectat). Na ovaj se zadnji ućinak treba posebno osvrnuti.

5. Blaֆenost - Navedene i sve druge oznake naše liturgije trebaju nas voditi sve više Bogu-ljubavi, da u njemu naćemo svoj mir i poćinak. Crkva nam u pripravi na Boֆić ćita rijeći sv. Petra Hrizologa: "Boga ne obuhvaća svijet, pa kako ga je mogao obuhvatiti uzak ćovjekov pogled?... Ako se ljubav ne domogne ֆeljenoga, ona ubija onoga koji ljubi... Što ljubav voli, to ne moֆe ne vidjeti: i zato svi sveti što god su postigli smatrahu sitnicom ako ne budu Boga vidjeli... i sami su pogani pravili kumire da bi u zabludama mogli oćima gledati što su štovali". Nama je u liturgiji, osobito u presvetoj euharistiji, dano oćima vjere gledati svoga utjelovljenoga Boga. Ne samo gledati već ga uֆivati svim osjetilima i sposobnostima, a ponajpaće svojim srcem. To nas zaista usrećuje.

Na liturgijskom je skupu ovoga Došašća profesor J. Markulin istaknuo kako svaki ćovjek teֆi za srećom. Prema tome i u liturgiji traֆimo i oćekujemo da nas ćini sretnima i blaֆenima. Kada kaֆemo da u Boga ištemo i nalazimo vjećnu Istinu-Dobrotu-Ljepotu, ili jednostavno svoga Boga, onda

se sjećamo Augustinove kako je naše srce nemirno dok ne otpočine u Bogu. I to ne tek na drugom već, koliko je moguće, i na ovom svijetu. dakako, riječ je o sreći koja jedina zaslužuje taj naziv i koja će se nastaviti kroz svu vječnost. Što nije povezano s Bogom i vječnim životom ne može ljudsko srce smiriti ni usrećiti. Tko liturgiju dostojno obavlja i provodi u život zacijelo osjeća sreću i blaženost kao nigdje drugdje. Na svetu nas pričest Crkva poziva usklikom: "Blago onima koji su pozvani na svadbenu gozbu Jaganjčevu!" (Otk 19,9). Novozavjetni vidjelac dodaje: "Ovo su riječi istinite, Božje".

Sv. Albert Veliki je, kao možda nitko u njegovo doba, poznao prirodu i natprirodu, a o presvetoj je euharistiji zapisao: "Isus veli: –Ovo činite meni na spomen–. Ništa korisnije, ništa ugodnije, ništa spasonosnije, ništa ljupkije, ništa sličnije vječnome životu nije bilo moguće narediti" (Časoslov IV 1213). Njegov učenik sv. Toma govori općenito za čitavo naše bogoslužje: ono nas ujedinjuje s Bogom, hvali Boga (a za to smo na svijetu), razveseljuje i vodi nas u društvo blaženika.

Kome se ove riječi čine pretjeranima, neka sebe ispita o uzrocima koji priječe da ne doživljuje nešto slično. Pravo shvaćena i ustrajno provođena liturgijska obnova može svakog pojedinca i zajednicu najsigurnije voditi tim putem blaženosti. Posve razumljivo, jer u svetoj liturgiji imao sve najljepše što nam Bog nudi u prirodnom i u naravnom redu. Duh nas Sveti obilato prosvjetljuje i jača, da to sve bolje spoznavamo i uživamo. Neka nas u tome vodi od davnine isticano načelo: sve naravno podižemo u nadnaravno a sve nadnaravno, koliko je moguće, povezujemo s naravnim. Na taj se način možemo najlakše uvjereiti u istinitost riječi velikog liturgičara i kardinala Schustera OSB, da su Misal sastavili nebo i zemlja. A to još više vrijedi kada uzmemo, zavolimo i provodimo sve liturgijske knjige. No one se često otvaraju samo u crkvi i možda naglo tik prije samog čitanja dotičnog teksta.

Mnogo još treba moliti i raditi da se posvuda bolje izvodi čl. 19. Konst. SC "Neka pastiri duša marljivo i strpljivo nastoje oko liturgijskog odgoja te djelatnog, nutarnjeg i vanjskog, sudjelovanja vjernika, prema njihovoj dobi, staležu, načinu života i stupnju vjerske izobrazbe. Ispunjavajući tako jednu od svojih glavnih dužnosti djelatnika Božjih otajstava, neka svoje stado u toj stvari vode ne samo riječju nego i primjerom". Stoga je Sabor još naredio: "Tom obnovom treba tekst i obrede srediti tako da oni jasnije izraze svetinje koje su u njima označene pa da ih kršćanski narod, koliko je moguće, može lako razumjeti i u njima sudjelovati punim, djelatnim i zajedničarskim slavljem" (čl. 21.). Zato su izdane posve obnovljene liturgijske knjige i u svima njima vrlo važne i sadržajem bogate prethodne napomene. Koliko nam je poznat i koliko uvažavamo taj neisrpivi priručnik liturgijske teorije i prakse? O tome ovisi pronicanje u sve oznake svete liturgije, kao i njezino uživanje.